

internetu: <http://www2.haaretz.co.il/special/bible/20648.asp>; za upozornění na něj děkuji kolegovi Davidu Biernotovi). V duchu recenzované knihy, a ovšem s polemickým zacílením proti utilitarizaci starozákonních textů k podpoře územních nároků Židů ve sporu s Araby, předkládá Herzog závěry archeologických průzkumů 90. let. V prostředí evropské teologie, která se již dávno rozloučila s tím, že by jí archeologie neproblematicky verifikovala Bib-

li, Levyho sborník podobnou senzaci nezpůsobí. Problémem není ani tolik to, že by přinášel něco pobuřujícího či nepřijatelného, nýbrž to, že je – právě množstvím informací a fakt – teologickému ptaní místy irelevantní. Či spíše: toto ptaní zde nenalézá odpověď, ale nanejvýš rámec možného. T. E. Levy a spol. ovšem nic víc nabídnout nechtěli. A teolog ví: V tomto rámci je pak jakákoli biblická dějepřava výpovědí vřy.

Petr Sláma

SVĚDECTVÍ O NADĚJI

Ivana Dolejšová: Accounts of Hope: A Problem of Method in Postmodern Apologia. Nepublikovaná disertace napsaná na Londýnské univerzitě, opravňující získání titulu PhD. v systematické teologii, 1999, 349 stran.

V této práci Ivana Dolejšová představuje dvojí typ apologetické teologie: rozlišuje apologii a apologetiku. Apologii dává přednost a staví ji proti apologetice. Snaží se ukázat nezbytné epistemologické pozadí pro apologetickou praxi v postmoderní kultuře. Ačkoli by autorka ráda viděla apologii samu jako příklad praktické teologie (podle Tracyho trojího rozdělení teologie a jejího publika), její práce musí být pevně vsazena do oboru fundamentální nebo filozofické teologie. Jako východisko práce autorka uvádí tři hlavní oblasti postmoderní kritiky: tyto oblasti se vztahují k Derridovi, Lyotardovi a Levinasovi. První z nich zkoumá pojetí objektivní pravdy a smyslu v jazyce, druhý životaschopnost velkých příběhů a třetí způsob, jakým je popírána jinakost Boha a lidí. Autorka poté činí nezbytné rozlišení mezi apologetikou a apologií. První definuje takto: „Apologetika považuje náboženskou, filozofickou nebo

vědecké teorie za primární zdroj pro utváření teologie; pomocí jejich nástrojů dochází k ‚neměnným‘ pravdám, hodnotám a postupům, činí z nich uzavřený ideologický systém a nutí ostatní, aby k němu ‚konvertovali.‘“ (14) Apologie je podle autorky „reflektivní, historické porozumění integritě křesťanské víry a praxe“. (14) Apologetika, jak definice naznačuje, spočívá na uzavřeném systému. To znamená, že požaduje od adresáta, aby přijal, že premisy, na nichž apologetika staví, jsou nezbytně pravdivé. Takto definováno je snadné vidět, jak může vést k náboženským ideologiím, které slouží udržení mocenských struktur spíše než evangeliu.

Práce je rozdělena do dvou částí. První část je spíše historická a hermeneutická. Autorka se v ní zabývá vybranými apologety, kteří dokládají její důvěru, že existuje množství způsobů, jimiž může být veden apologetický diskurz, aniž by se potřeboval držet jedi-

ného a „neměnného“ systému. Takto potom zkoumá přístupy Justina Martyra, Augustina, Františka z Assisi, Jana Husa, kardinála Newmana a George Tyrrella. Základní problémem, kterým se Dolejšová zabývá, je otázka, jak lze mluvit o víře, aniž bychom se pokoušeli vnutit ostatním nezbytnost „konverze“ do našeho myšlení, hodnot a zkušeností. Aby apologie nemusela sklouznout do apologetiky, hledá autorka epistemologickou alternativu, která nestaví na uzavřeném systému.

Druhá část práce začíná úvahami o Kantovi. Ačkoli autorka shledává, že se Kant posouvá od metafyzického systému k racionalistickému systému, jeho důraz na praktické znamená, že se snaží překlenout propast mezi požadavkem úplné lidské autonomie a potřebou Boží pomoci. Navíc Kant udržuje spojení mezi rozumem a vírou, mezi filozofií a teologií. Od Kanta přechází autorka k Hegelovi. Zatímco Kant hovořil o úloze transcendentního, Hegel trvá pouze na imanentním. Tak odmítnutím transcendentní reference Hegel končí – podle Dolejšové – u určité formy imanentního uzavřeného systému, v němž křesťanství je nahrazeno absolutním duchem. Poté se autorka obrací ke Kierkegaardovi jako k protipólu Hegela. Ačkoli mnohé v něm obdivuje, jeho odmítnutí racionality vede k absenci kritéria pro rozlišování pravdy a skutečnosti. Autorka tedy zkoumá současné teorie pravdy, aby doplnila tuto mezeru. Závěrečná kapitola se zabývá Ludwigem Wittgensteinem jako myslitelem, který umožňuje usmíření problémů v rozdělené pokantovské epistemologii, aniž by vytvářel novou formu uzavřeného systému. Wittgenstein spojuje fenomenologický přístup s filozofií jazyka a dochází k hie-

rarchii jistot, v níž nejdůležitějším principem je jednání, na něm závisí víra a na víře poznání. Naše poznání tedy nemůže být jistější než jednání, kterému dává povstat.

V úplném závěru se Dolejšová vrací k otázce obrácení. Odmítá chápání konverze jako přilnutí k souboru věr a rozumí jí v lonerganovském smyslu jako posunu v základech, na nichž člověk stojí a které dávají směr jeho jednání a víře. Tento posun se neděje směrem k uzavřenému systému. Autorka se pak ptá, zda zaměření na ortopraxi neriskuje opomenutí ortodoxie, takže bychom dospěli ke křesťanské praxi, ale neměli bychom obsah víry, která je praktikovaná. A zdůrazňuje nutnost obojího.

Práce Ivany Dolejšové se však nezajímá ani tak o zodpovězení otázky, jak skloubit ortodoxii a ortopraxi, jako o stanovení základních pravidel, podle nichž je možno zkoumat, zda je vztah ortodoxie a ortopraxe vyvážený. Autorka uzavírá práci deseti „epistemologickými“ pravidly (chápanými v postmoderním smyslu), která musí apologie vzít v potaz, má-li se vyhnout sklouznutí do uzavřené apologetiky.

Jde o obsahově bohatou práci, pokrývající širokou oblast; odborníci z různých disciplín budou muset rozhodnout, jak dobře Ivana Dolejšová vystihuje různé autory a problémy, kterými se zabývá. Je možné položit si otázku nad některými předpoklady, které autorka činí (např. její definice uzavřeného systému a apologetiky). Je obtížné postavit se proti ortopraxi, ale co jí míníme? Přesto však musí být práce přijímána jako velmi vážný pokus o nahlédnutí na rozhodující problém evropského křesťanství. Jak může evropské křesťanství hlásat evangelium v kultuře dneška,

kteřá již (jistě právem?) nebude akceptovat, aby jí někdo říkal, čemu musí věřit. V tomto kontextu je třeba ocenit práci – která doufejme brzy najde svého

vydavatele – jako nezbytný a důležitý výchozí bod pro uvážené jednání církvi, které jsou součástí této kultury.

Tim Noble SJ

(přeložila Pavla Schreyerová)

ZVLÁŠTNÍ LID PÁNĚ

Martin Prudký, Zvláštní lid Páně. Křesťané a židé, Centrum pro studium demokracie a kultury (edice Moderní česká teologie), Brno 2000, 134 stran.

Texty k problematice vztahu křesťanství a židovství se v českém prostředí po roce 1990 objevují dosti hojně (naposledy např. nepřilíš vyvážený soubor „Dialog křesťanů a židů“, Praha 1999). Práce Martina Prudkého, starozákonníka Evangelické teologické fakulty, však většinu z nich převyšuje odbornou poučeností, klidnou věcností, střízlivým nadhledem; jasnost a určitost – skoro bychom řekli: vyznavačskost – vlastního stanoviska evangelického teologa Prudký nedává všanc hysterii módnosti. Je si ovšem vědom, že evropská teologie po holokaustu musí podstoupit revizi tradičních schémat a ve své práci ji provádí.

mání připravuje výkladem „Izrael – lid Boží a pronárody země“ (kap. 2), ústícím do závěru, že „pro starozákonní vymezení svébytnosti ... Izraele ... mezi národy země je konstitutivní jeho vztah k Hospodinu“ (25) jakožto subjektu vyvolení a smlouvy. Hlavní pozornost však Prudký věnuje v rozsáhlé kap. 3 postupnému vzniku zvláštního společenství církve, odděleného od synagogy, a tomu, jak se toto nové vymezení lidu Božího odrazilo v novozákonním písemnictví. Zde poučeně zkoumá různé „eklesiologie“ novozákonních autorů a zjišťuje, že obraz naprosto není jednotný. Konstatuje, že „k podstatě celkového obrazu novozákonního svědectví ... patří, že je svědectvím dialogického mnohohlasu (i ve zkoumané otázce) a že vždy velice záleží na konkrétním kontextu, v němž a do něhož každý svědek promlouvá“ (83). Žádný z novozákonních autorů neřeší zkoumaný problém v rovině obecné či teoretické. Prudkého rozbor novozákonního písemnictví je velmi korektní a přesvědčivý. Jedinou výjimkou je snad jeho výklad o 1. epistoletě Petrově, kde se domnívá, že těmi, kdo jsou napadeni izaiášovským citátem o kamenu úhelném a staviteli zavrženém (2,8), jsou v Krista

Prudký se obrací „k těm, kdo ... vyrostli v prostředí formovaném křesťanskou tradicí, otázku po vztahu křesťanů k židům objevili jako otázku závažnou a jsou ochotni pojímat ji také jako otázku sebekritickou“ (8). Svě zkoumání, jak v prvních dobách došlo k separaci judaismu a křesťanského hnutí, omezuje na aspekt „eklesiologický“, který má pochopitelně nejvyšší míru vyzývavosti a praktických důsledků (např. otázku misie židů): Jsou také židé „lid Páně“, spolu s křesťany, jedni bez druhých? Půdu pro své zkou-